

DOI: 10.21005/pif.2016.27.C-02

NOT EVERYTHING IS ILLUMINATION NIE WSZYSTKO JEST ILUMINACJĄ

Ryszard Hajdamowicz
dr inż.arch.

Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny
Wydział Budownictwa i Architektury
Instytut Architektury i Planowania Przestrzennego
Zakład Geometrii Wykreślnej i Perspektywy

ABSTRACT

The article focuses on ordinary illumination projects and special occasion (artistic) expositions accentuating historical and restoration values of illuminated facilities.

On the one hand, effective illumination highlights functionality and utility, and on the other meets aesthetic principles. In this process, an illumination architect becomes a creator of functionality of a place and significantly emphasizes and complements free time space. It gives a secondary meaning to various locations.

Key words: architecture, aesthetics, functionality, illumination, light.

STRESZCZENIE

W artykule skupiono się na realizacjach codziennych iluminacji, a także ekspozycji okolicznościowych (artystycznych), które mają akcentować wartość zabytkową, odtworzoną miejsc iluminowanych.

Efektywna iluminacja pozwala uzyskać walor funkcjonalności i użyteczności, a z drugiej strony spełnia zasady estetyki. Architekt iluminacji staje się w tym procesie niejako kreatorem funkcjonalności miejsca, w istotny sposób wydobywa i uzupełnienia przestrzenie wolnego czasu. Nadaje wtórne znaczenie miejscom.

Słowa kluczowe: architektura, estetyka, funkcjonalność, iluminacja, światło.

1. INTRODUCTION. 'DARK SIDES' – SECRETS OF ARTIFICIAL LIGHTING

While strolling along streets, housing estates, places of leisure and culture, squares and parks we can easily distinguish places that we can remember in term of location and time. It is usually due to their appearance, aesthetics and utility of a given venue; sometimes due to all those factors together. Illumination of facilities using artificial light in the afternoon, dusk and at night has a major influence on how we remember the urban tissue.

Types of illumination with artificial light can be divided into the following groups:

- *ordinary lighting of buildings, streets and other locations in a city, without the purpose of producing special visual effects; however, this type of lighting may produce not only picturesque but also instructive views, with the latter creating the possibility of examining the skyline,*
- *commercial lighting of facilities or outdoors,*
- *occasional lighting of city sections related to religious, state and customary holidays,*
- *intended illumination of chiefly historical buildings; such an illumination may draw attention to specific parts of facilities,*
- *son et lumiere show – light and sound – a performance combining an illumination of an architectural facility, which changes with music [1, p. 281].*

All those types of illumination are created in specific conditions. Conditions that are reflected in an architect, included in an illuminated facility and specific for the surrounding.

Ryc. 1. Iluminacja kamienicy przy al. Jana Pawła II 13 w Szczecinie. Źródło: il. [4]

Fig. 1. Illumination of house at No. 13 Jana Pawła II Street in Szczecin. Source: il. [4]

The illuminated facility is determined by internal factors attributable to an architect responsible for illumination. Those include knowledge and experience. Creation factors also include external ones: property of a given facility, its style and nature of a venue.

It is also important whether a facility is situated in a natural landscape, among other facilities or standing alone. Those factors determine the use of illumination means and tools and should contribute to spectacular effects. In its further part, the article presents some examples.

It happens frequently, however, that previously aesthetic locations lose their appeal due to poor illumination resulting from the lack of knowledge about specific rules applicable. Consequently, such an illumination may highlight a less important detail or light is directed onto a less interesting location. An interesting solution used while revitalizing a building facility was the illumination of a tenement house at no. 13 Jan Paweł II, Szczecin (Fig.1). Artificial light was used to emphasize actually the ugly and damaged elevation of a building. The desired effect was achieved. Revitalization followed and the project was considered to be the best revitalization of 2013 – Award of the City Conservator in Szczecin.

An additional unintended effect was the highlighting historical values of the building. The same solution has been used to promote revitalization in various parts of the country or at least attention was drawn to such a need.

It happens quite frequently that the author of a project while trying to attract attention of viewers at a given facility covers excessively large space around it. Then, the focus on a detail is diluted.

2. SKILLS OF DESIGNER. HARMONY OF CREATION AND COMMAND OF PERSPECTIVE

Apart from a poor illumination of a facility, poor architectural design, excessively elaborated facilities and excess of detail were some of major drawbacks.

Effective illumination complements the crucial of symmetry in architecture. Light brought to life from darkness and well illuminated facilities enrich our environment. Our life in a city, at work, home, leisure areas, including parks, squares, and clubs would be empty without illumination.

Illumination is critical since it uses artificial light to emphasize a specific feature of a facility, its components or specific lighting of the entire block and form. This involves maintaining good proportions between one and the other. As regards proportions, a change of a shape is the most important since it *automatically results from changing specific ratios. For this reason, the issue of proportions cannot be solely limited to figures, and instead it should be expanded with shapes closely linked with those figures* [2, p. 141].

In the case of illumination, proportions are defined by increasing and reducing lighting. **It is important to determine the rank and significance of a given place and its hidden meaning.**

The perception of illumination by an observer can be efficient when the person can read the intention and appreciate the skill of an architect and his/her 'illuminated idea'. An excellent illumination fits perfectly into the line, proportion and rhythm of a facility.

Therefore, illumination can complement the rhythm of a facility or distort it against the aesthetic intention of the designer. **Imperfect implementation of illumination may interrupt the functional arrangement of a building due to its unfortunate exposition. Thus, the role of the rhythm is fundamental.**

Illumination of a building draws attention of an observer and highlights the idea of its creation, value of its functionality and exposes the texture and decoration of a building. It should also ensure harmony of contrast. It may accentuate or harmonize a given facility. If not implemented, the apparently spectacular postulates lead to the failure of the

landscape architecture. **While designing illumination, an architect moves and creates a very subtle matter. It contributes to the harmony between the facility and the environment, while highlighting its significance and anchoring the observer in his/her place.** For a short while, illumination complements the divine plan of enchanting. Once you learn its rules, it starts playing a fundamental role. The above has been confirmed in the specialist literature.

Contrast is not the only condition for accentuation: the same effect can be achieved by selecting a relevant location, as it is the case with a portal along the axis of the façade. [...] The lack of an accent results in a monotony, excessive accents leads to chaos [2, p. 251–255].

Inside of a building light remains under the control of an architect. An architect defines the volume of light that is led inside, its intensity, kind and direction. Light can be used to highlight a location or a component and to create a specific mood [1, p. 261].

Illumination, or artificial light, produces a new reality, and the world looks different, more charming and sometimes mysterious. When lit with a light of a street lamp, ordinary leaves of a tree can move us to the world of a theatrical fairy tale. It is not always intended, but to prove that it really happens we can provide extreme examples of completely different locations in the world [2, p. 279]. When stimulated by architects, new cities are capable of producing new beauty. The sun which does not reach certain locations is 'brought out from the shadow' by using modern tools manipulating with illumination. Reading of the play involving light and shadow can be one of postulates of contemporary architecture [3, p.191–199] (Fig. 2).

Ryc. 2. Iluminacja Mostu Długiego w Szczecinie. Źródło: il.[5]

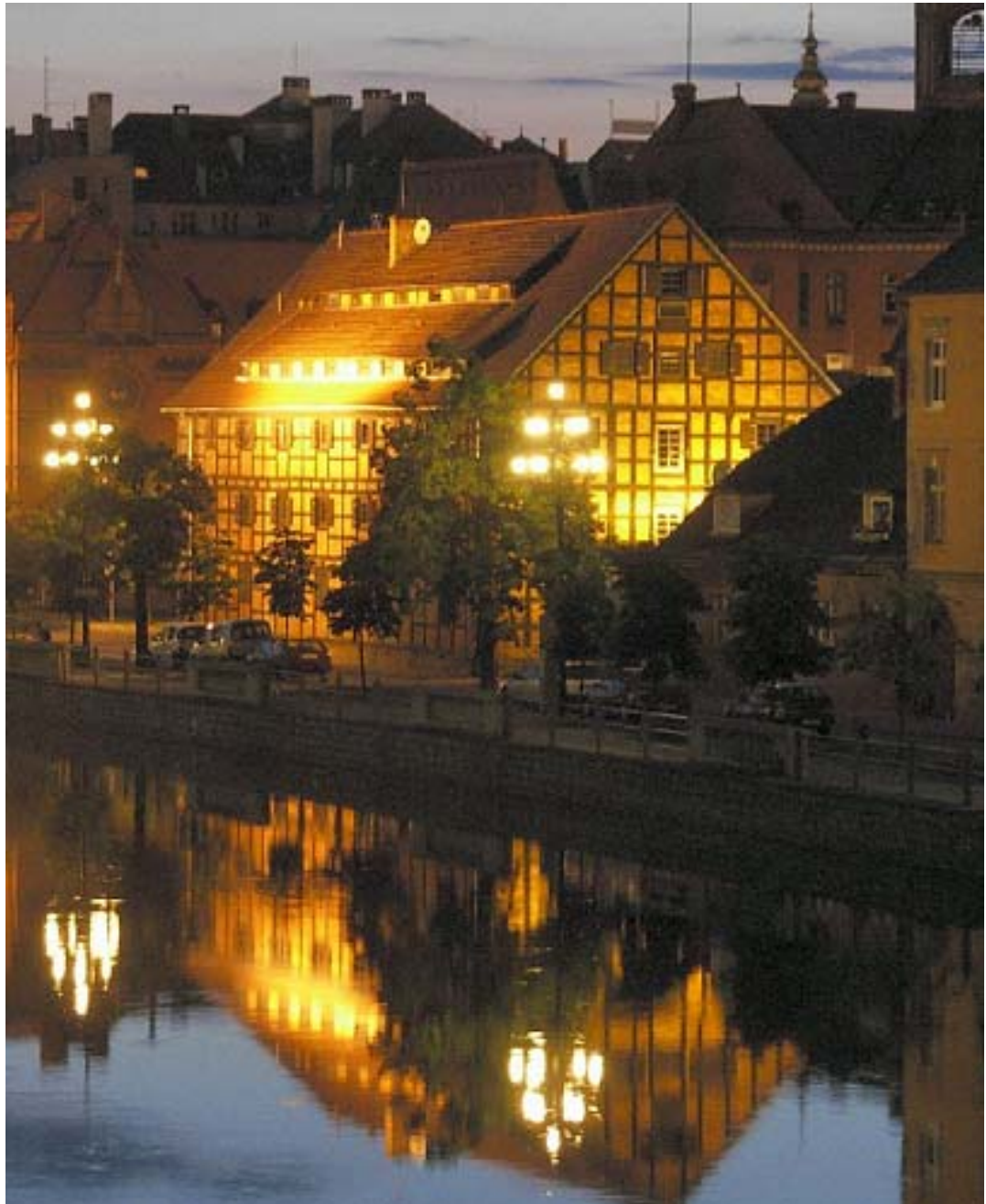
Fig. 2. Illumination of Long Bridge in Szczecin. Source: il. [5]

Artificial light enables selecting effects without limitations. Artificial light can be an excellent tool in the hands of interior designers and light designers in cities. It can turn the space of our streets, city centres, business districts, and leisure zones into the interior architecture of a city. A successful illumination results from unique nature of a given location, and the selection of proper light and knowledge of its properties can add to positive effects contributing the functionality and aesthetics of a location.

Terms safe and comfortable living comprises the comfort of staying and positive impressions related to a location. The producing of such effects is a **challenge for the contemporary 'architecture of light'**.

3. TYPES OF LIGHT AND ITS APPLICATION. ILLUMINATION AS A COGNITION SENSOR

Apart from the advantage of its definition, the issue of illumination comprises a vector of dynamic cognition. An observer can find an illuminated object in the dark, taken out of a shadow. Illuminations aims at highlighting typical features of an object or give it a new dimension. This plane of creating illumination is one of directions and tasks for a contemporary illumination architect.

Ryc. 3. Spichlerz (1840–60) na ul. Stary Port w Bydgoszczy. Źródło: il. [6]

Fig. 3. Silo (1840–60) at Stary Port Street in Bydgoszcz. Source: [6]

In the act of creation, the main issue for an architect is not whether but how to design to make the surrounding more beautiful, harmonious and good in use, whereas with illumination it is not whether but **how to illuminate to emphasize the main idea of a facility, and at the same time not lose the mystery of creating architecture in the influx of artificial light** (Fig. 3). The architectural 'heart of darkness' needs to remain hidden with its subtle appearance in the glow of illumination. Illumination should trigger our interest in reaching that nucleus, creative act, emphasize and teach the perception of an architectural piece of art.

It seems that the ordinary side of life and everyday lighting pose the largest challenge for the architect. The ability to see multiple meanings in our ordinary life is an art in itself and a merit. Illumination faces challenges of our ordinary locations. Apart from a solemn game of illumination to celebrate special occasions or anniversaries in cities and villages, everyday use of illumination makes us think of an idea of 'lumiere'.

Celebrating anniversaries in cities and giving a new meaning to historical facilities by providing proper lighting, accentuating interesting facades and frontal developments attract attention of citizens to architectural details. They allow to move in time to the stage of designing. Once again the **architecture of light provides architecture as such with an immemorial dimension**, beginning with a single bench in a park to an array of historical houses at a market square. An example is the 3rd Festival of Kinetic Art of Light 'Light. Move. Festival' in Łódź. Apart from using artificial light to arrange historical tenement houses, organizers focused on leisure space and green areas. They highlighted principles of comfort and safety of those spaces that are integrated by the arrangement using artificial light.

Once again, Light. Move. Festival. is going to change the picture of the downtown of Łódź. Piotrkowska Street, parks and squares will be lit with magical lights and the city center will be converted into a true art gallery. For the first time, the Festival has a lead theme of ONIRISM, a form of creating reality like a dream and sometimes... a nightmare. We may expect three fabulous nights filled with the art of light [7] (Fig. 4).

A new idea is given to a venue, an idea conveyed by a creative movement following light.

The harmony of the creator of illumination and its observer can meet due to vehicles promoting good creation and good perception. Architecture of illumination fits into the layer of empathy and feelings of the creator, artist and observer. Illumination requires 'man to man' listening. At the basis of the process, empathy and sensing one's social needs, the implementation of eternal need of aesthetics, good taste, and almost sensual perception of architecture through light, turns **illumination into a cognitive sensor**. The realization of the spiritual potential of an architect, written with light into a building facility conveys good energy, energy which is live, remains in the tissue of a city, and energy which is renewable. That energy attempts to picture values hidden in architecture for the observer, values which are embedded in the frame of the construction, form of a building, and texture of detail. An architect of illumination becomes a 'tailor of being' for an architectural facility, being which is perceived anew.

Illumination implements the wording of architecture, light imaging presented with the use of architectural facilities, **with light emphasizing 'eternal breath'**. The eternal dimension is measured in pure harmony, with a hard description of architectural qualities, a description which is not exaggerated. The postulate of continuity of creation in architecture, placed in the light of creation and the use of artificial light, is designed to highlight the truth of creation, essence of the creative act, life of the piece of architectural art. This is in no way related to moments of life, but rather with a life record in an architectural facility. Unfortunately, frequently **art of illumination turns out to be a trap of the excessive**.

Ryc. 4. Zapowiedź Light Move Festival w Łodzi. Źródło: il. [7]

Fig. 4. Advertisement of Light Move Festival in Łódź. Source: il. [7]

4. SUMMARY. NOT EVERYTHING IS ILLUMINATION

Not everything that shines is illumination, or to be more precise, not every lighting in architecture or urban development can be considered an artistic illumination.

An artistic illumination is a creative interpretation, transformation and transparency of already existing forms in architecture and urban development which during a day are deprived of natural light, and are implemented using artificial sources of light.

The nature of the artistic illumination depends on the location of the building in space; its geometry, architectural style, possibility of locating and fitting of illuminators, local climate and weather conditions in a particular season, and the cost of the project and its use [...].

A light architect becomes a new, secondary creator of landscape space, urban relations and forms of architectural facilities.

The location of a building, its urban relations in the city, and its visibility in the surrounding are the main factors determining illumination [1, p. 198–199].

The above factors determine good creation. The rule of a thumb is that following those rules contributes to the success of the project. It is certainly a precondition to develop an idea, initiate the creation process, and proceed with designing. To a large extent, as mentioned above, external conditions of the illumination architect determine his/her success.

Successful illumination may produce several valuable effects:

- exposes the idea of an architectural facility (harmony, rhythm, style, aesthetics),
- brings us closer to the idea of creation in general,
- attracts attention to what has not been previously seen,
- strengthens and highlights existing positive features, and
- enlarges negative features, thus improving the creation.

Illumination helps us appreciating architectural advantages of a building. It becomes a way towards learning the art creation process. Considering that our perception is limited and our vision remains imperfect and does not let us appreciate the complete dimension, it means that today we pay more attention to things that we are going to disregard tomorrow. Specific detailed features of an architectural facility attract attention and illumination is a tool in this perception game between the creator and a person watching, a game involving fluctuating conditions in which a facility can be seen. In this sense, illumination enriches the toolbox of an architect. It is a dynamic tool which opens new ways to understand and create architecture. To a certain extent, we learn that the sum total of our successes comprises systematic and consecutive strategies of cognition. Being a source of proper accents, illumination is something very fortunate.

Regardless guidelines and various perception of project illumination, orchestrators of contemporary festivals of light, including Street Art, stress **invigorating and liberating power of light and energy. Artificial light stimulates and creates energy between people and drives social solidarity. It unifies people around architectural facilities.** Apt use of space through illumination is a challenge for the arrangement of city space and urban perception. Once we learn principles applicable to illumination, it reveals social needs associated with beauty, solidarity and functionality, or the idea of harmonious architecture (Fig. 5, Fig. 6).

Ryc. 5. Light Move Festival Łódź 2016. Źródło: il. [8]

Fig. 5. Light Move Festival Łódź 2016. Source: [8]

Ryc. 6. Ogród przy Oranżerii Muzeum Pałacu w Wilanowie. Labirynt Światła w Wilanowie 2015. Źródło: il. [9]
Fig. 6. Garden next to Orangery, Museum of Palace in Wilanów. Labyrinth of Light in Wilanów 2015. Source: [9]

NIE WSZYSTKO JEST ILUMINACJĄ

1. WSTĘP. „CIEMNE STRONY” – TAJNIKI SZTUCZNEGO OŚWIETLENIA

Przechadzając się wzdłuż miejskich ulic, osiedli, miejsc wypoczynku, kultury, skwerów, parków, możemy z łatwością wyodrębnić miejsca, które za dnia kojarzą nam się bardzo dokładnie i potrafimy je odtworzyć w czasie. Dzieje się to za sprawą ich wyglądu, estetyki, użyteczności. Czasem szczęśliwie jednego i drugiego. Na pamięć odtworzeniową tkanki miejskiej istotny wpływ ma oświetlenie obiektów iluminowanych światłem sztucznym po południu, o zmierzchu i w nocy.

Sposoby oświetlenia architektury sztucznym światłem można usystematyzować w następujące grupy:

- *zwyczajne oświetlenie budynków, ulic i innych miejsc miasta, nieobliczone na wywołanie specjalnych efektów wizualnych: jednakże nawet ten typ oświetlenia może tworzyć widoki nie tylko malownicze, ale również bardzo instruktywne, na przykład stwarzające możliwość śledzenia kształtu miasta,*
- *oświetlenie komercyjne obiektów lub reklam,*
- *okolicznościowe oświetlenie fragmentów miasta związane z religijnymi, państwowymi lub obyczajowymi uroczystościami,*
- *celowa iluminacja budynków, przede wszystkim zabytkowych; przez ten rodzaj iluminacji można kierować uwagę na szczególne fragmenty obiektów,*
- *widowisko 'son et lumiere' – światło i dźwięk – spektakl łączący zmieniającą się iluminację jakiegoś zespołu architektonicznej muzyką [1, s. 281].*

Te wszystkie sposoby oświetlenia powstają w określonych warunkach twórczych. Warunkach uwewnętrznionych w architekturze, zawartych w obiekcie iluminowanym, a także zewnętrznionych poza obiektem.

Obiekt iluminowany powstaje bowiem za sprawą czynników wewnętrznych, tkwiących w architekturze iluminacji. Są nimi wiedza, doświadczenie. Warunkiem twórczym są także czynniki zewnętrzne: właściwości samego obiektu, styl, w jakim został stworzony, charakter miejsca, w którym powstał. Nie bez znaczenia jest usytuowanie obiektu w krajobrazie naturalnym, wśród innych obiektów, czy też samodzielnie. Poznanie tych zagadnień pozwala na stosowanie odpowiednich środków i narzędzi iluminacji, a w rezultacie powinno sprzyjać realizacji efektownych iluminacji. W dalszej części poznamy takie przykłady.

Zdarza się jednak często, że miejsca wcześniej estetyczne, przez nieefektowną iluminację, stworzoną bez znajomości zasad warsztatu i odpowiedniej wiedzy, tracą ów walor. Uwypuklony zostaje detal mało istotny lub oświetlenie nakierowane jest na okolicę mniej interesującą. Ciekawym zabiegiem iluminacji wykorzystanej w służbie rewitalizacji było podświetlenie kamienicy przy al. Jana Pawła II 13 w Szczecinie (ryc.1). Oświetlenie sztuczne miało wskazywać na szpetność, zniszczenie elewacji budynku. Zamierzony efekt uzyskano – rewitalizację przeprowadzono. Została ona oceniona jako najlepiej przeprowadzona rewitalizacja w 2013 roku i uhonorowana Nagrodą Miejskiego Konserwatora Zabytków w Szczecinie.

Efektom dodatkowym, niezamierzonym był uwypuklenie walorów zabytkowych. Dzięki takim zabiegom również w Polsce kilka miejsc zostało zrewitalizowanych lub zwrócono uwagę na taką potrzebę.

Często dzieje się jednak tak, że autor realizacji, chcąc skoncentrować uwagę widza na przedmiocie, nazbyt szeroko traktuje plan wokół miejsca. Rozmywa się wówczas gdzieś cel tkwiący w zamiarze uwypuklenia detalu.

2. UMIEJĘTNOŚCI PROJEKTANTA. HARMONIA TWORZENIA I ZNAJOMOŚĆ ZASAD PERSPEKTYWY

Nieudane realizacje architektoniczne, przeformatowane bryły obiektów, przesyt detalu są, obok złego doświetlenia obiektu, kardynalnym mankamentem projektowym.

Efektywne iluminacje są dopełnieniem kamienia milowego symetrii w architekturze. Światło wyłonione z mroku, „wydobyte na świat dzienny”, doświetlone obiekty w sposób pozytywny ubogacają otoczenie. Sfery naszego bytowania w mieście, w pracy, domu, sfery relaksu – parki, skwery, kluby bez zachęty iluminacyjnych zabawek świecący pustkami.

W iluminacji najistotniejsze jest wskazanie i zaakcentowanie przez sztuczne światło jakiejś cechy obiektu, jego elementów składowych lub specyficzne oświetlenie całej bryły i formy budowli. Dotykamy tu zagadnienia dobrej proporcji między jednym i drugim.

W proporcji: *Najistotniejsza jest zmiana kształtu, która automatycznie wynika ze zmiany stosunku liczbowego. Dlatego charakterystyki proporcji nie można ograniczyć jedynie do danych liczbowych, lecz trzeba je rozszerzyć na obraz kształtów, które z tymi liczbami ściśle się wiążą* [2, s. 141].

W przypadku iluminacji proporcja skupia się między doświetleniem i niedoświetleniem. **Istotne jest odnalezienie rangi i wagi miejsca oraz jego ukrytego znaczenia.**

Odbiór iluminacji przez obserwatora jest w pełni efektywny, gdy odczytuje on zamiar i zrealizowany kunszt architekta, „oświetlony obiekt jego zamysłu”. Iluminacja doskonała znakomicie wkomponowuje się w linię, proporcję i rytm stworzonego obiektu

Iluminacja może zatem dopełniać rytm obiektu lub go zniekształcać, czyniąc wbrew estetycznemu zamysłowi projektanta. **Niedoskonała realizacja iluminacji może zaburzać układ funkcjonalny budynków przez ich fatalną ekspozycję. Istota rytmu iluminacji jest więc zasadnicza.**

Doświetlenie obiektu skupia oko obserwatora na wydobyciu zamysłu dzieła, wyostrza walor jego funkcjonalności, unaocznia fakturę obiektu, jego wystrój. Iluminacja ma także zapewnić harmonię kontrastu. Może akcentować lub harmonizować. Niezrealizowanie tych na pozór spektakularnych postulatów skutkuje porażką architektury krajobrazu. **Architekt iluminacji porusza się w materii bardzo subtelnej – tworzy harmonię obiektu z otoczeniem, uwypukla jego istotność i zakotwicza obserwatora w miejscu jego przebywania.** Na krótki moment iluminacja dopełnia niemal boskiego planu – tworzy zachwyty. Znajomość zasad jej stosowania pełni rolę naczelną. Potwierdza to literatura przedmiotu.

Kontrast nie jest jedynym warunkiem zaistnienia akcentu, można go również uzyskać przez odpowiednie usytuowanie, jak dzieje się w przypadku portalu znajdującego się na osi fasady. [...] Brak akcentu skutkuje monotonią, nadmiar akcentu wywołuje chaos [2, s. 251–255].

Wewnątrz budynku światło pozostaje pod kontrolą architekta. Określa on ilość wpuszczanego światła, jego intensywność, rodzaj i kierunek. Światło można zaprzęgnąć do: akcentowania jakiegoś miejsca czy elementu wnętrza, tworzenia nastroju [1, s. 261].

Dzięki iluminacji, czyli sztuczному oświetleniu, powstaje nowa rzeczywistość, świat jawi się w sposób inny, bardziej urokliwy, czasem tajemniczy. Nawet zwyczajne liście zwyczajnego drzewa, oświetlone światłem ulicznej latarni, mogą nas przenieść w świat teatralnej bajki. Nie zawsze dzieje się to w sposób zamierzony, ale na dowód, że tak bywa można przytoczyć przykłady z diametralnie różnych miejsc świata [2, s. 279].

Nowe miasta za sprawą architektów mogą wytworzyć nowe piękno. Niedocierające w niektóre miejsca obiektów słońce, zostać może „wydobyte z cienia”, dzięki zastosowaniu nowoczesnych narzędzi operowania światłem (iluminacji). Umiejętne odczytywanie gry światła i cienia stanowić może jeden z postulatów współczesnej architektury [3, s. 191–199] (ryc. 2).

Sztuczne oświetlenie pozwala na dobór efektów światła bez żadnych ograniczeń. W rękach architekta wnętrza, a także projektantów oświetlenia w miastach sztuczne oświetlenie jest doskonałym narzędziem. Może sprawić, że przestrzeń ulic, stref: city center, biznesu i wypoczynku staje się architekturą wnętrza miasta. Udana iluminacja jest wypadkową niepowtarzalnego charakteru miejsca. Dobór właściwego źródła światła i znajomość jego właściwości może przysporzyć korzystnych efektów i przyczynić się do spełnienia waloru funkcjonalności i estetyki miejsca.

W pojęciu bezpiecznego, komfortowego bytowania mieści się komfort przebywania i pozytywne odczucia związane z miejscem. Osiągnięcie tych efektów stanowi **wyzwanie dla współczesnej „architektury światła”**.

3. RODZAJE ŚWIATŁA I JEGO ZASTOSOWANIE. ILUMINACJA JAKO SENSOR POZNANIA

Zagadnienie iluminacji, oprócz porządkującego waloru definicyjnego, zawiera w sobie wektor dynamizmu poznania. Obserwator ma odnajdywać oświetlony obiekt w mroku, wydobywać z zaciemnienia. Efekt iluminacji ma uwypuklać cechy charakterystyczne obiektu lub nadawać mu nowy wymiar. Ta płaszczyzna kreowania iluminacji jest jednym z kierunków i zadań współczesnego architekta iluminacji.

W akcie twórczym architekta nie idzie o to, czy projektować, ale jak projektować, by otoczenie stało się piękniejsze, harmonijne, dobre w użyciu. W iluminacji nie chodzi o to, czy oświetlać, ale **jak oświetlać, by pokazać istotę rzeczy; by w zalewie sztucznego światła nie utracić tajemnicy tworzenia architektury (ryc. 3).**

„Jądro ciemności” architektury musi pozostać ukryte, by subtelnie przeświecać w blasku iluminacji. Iluminacja powinna powodować chęć docierania do owego jądra aktu twórczego, wydobywać je i uczyć zmysłu oglądu dzieła architektonicznego.

Zdaje się, że powszedniość dnia codziennego i codzienne oświetlenie stawia przed architektem najważniejsze wyzwanie. Dostrzeganie wielu znaczeń w codzienności to sztuka i zaleta. Iluminacja staje wobec wyzwań codzienności miejsc, w których przebywamy. Nie tylko uroczyste wykorzystanie gry iluminacyjnej podczas obchodów lub rocznic miast i wsi, ale właśnie codzienność iluminacji skłania nas do zastanowienia się nad sensem idei lumiere’.

Obchody jubileuszy miejskich i nadawanie nowego znaczenia obiektom zabytkowym, przez ich umiejętne doświetlenie, akcentowanie ciekawych elewacji i frontów, skupiają uwagę mieszkańców na detalach architektonicznych. Pozwalają przenieść się niejako w czasie do etapu projektu tych budowli. Po raz kolejny **architektura światła nadaje architekturze w ogóle wymiar ponadczasowy**. Poczynając od samotnej ławki w parku poprzez ciąg zabytkowych kamienic w rynku. Przykładem może być kolejna, 3 edycja Festiwalu Kinetycznej Sztuki Światła "Light. Move. Festival" w Łodzi. Organizatorzy, oprócz aranżacji sztucznym światłem kamienic zabytkowych, skupili się na przestrzeniach wypoczynku, miejskiej zieleni. Uwypuklają zasady komfortu i bezpieczeństwa tych przestrzeni integrowane dzięki aranżacji sztucznym światłem.

Light. Move. Festival. po raz kolejny odmieni oblicze łódzkiego śródmieścia. Ulica Piotrkowska, łódzkie parki i place rozblyszną magicznymi światłami, a centrum miasta przemieni się w prawdziwą galerię sztuki. Po raz pierwszy Festiwal ma też temat przewodni, a jest nim ONIRYZM - forma kreowania rzeczywistości na kształt snu, marzenia sennego, a niekiedy nawet... najstraszliwszego koszmaru. Zapowiadają się więc niesamowite trzy wieczory wypełnione sztuką światła [7] (ryc. 4.)

Miejsce zastane zyskuje efekt nowej idei przenoszonej za sprawą twórczego podążania za światłem.

Kreator iluminacji- twórca i jej odbiorca – obserwator, dzięki płaszczyźnie harmonijnego tworzenia, uwzględniającego wiedzę o zasadach psychofizjologii widzenia, wiedzę o postrzeganiu, mogą osiągnąć dobrostan estetyczny w postaci oglądania znakomitej architektury. Architektura iluminacji wpisuje się niejako w warstwę empatii odczuć twórcy, artysty i obserwatora. Realizacja iluminacji to „zasłuchanie się człowieka w człowieka”. W swym podłożu empatia i wycucie potrzeb społecznych, realizacja odwiecznej potrzeby estetycznej, dobrego smaku, niemalże sensualnego dotykania architektury za sprawą światła powodują, że **iluminacja staje się sensorem poznania**. Zrealizowanie potencjału duchowego architekta, zapisane światłem na obiekcie, jest nośnikiem dobrej energii. Energii żywej, pozostawionej w tkance miasta, ale odnawialnej. Dąży ona do obrazowania obserwatorom wartości ukrytych w architekturze, zapisanych w szkielecie konstrukcji, formie zabudowy, fakturze detalu. Architekt iluminacji staje się „krawcem bytu” obiektu architektonicznego. Bytu w wymiarze odczytywanym na nowo.

Iluminacja realizuje postulat zapisu w architekturze świata przedstawionego, **uwypuklenia światła „wiecznego tchnienia”**. Wymiar ponadczasowy mierzy się tu w czystej harmonii z twardym opisem walorów architektury, opisem nieprzesądzonym. Architektura, jako akt kreacji wykorzystujący sztuczne oświetlenie, ma uwypuklać prawdę tworzenia, esencję aktu twórczego, a także uwydatniać życie dzieła architektonicznego. Nie ma to nic wspólnego z migawkowością życia, ale z jego zapisem utrwalonym w obiekcie architektury. Często, niestety, **artyzm iluminacji okazuje się zgubną próbą przesyty**.

4. PODSUMOWANIE. NIE WSZYSTKO JEST ILUMINACJA

Nie wszystko jest iluminacją, co świeci, a ściślej mówiąc, nie każde oświetlenie w architekturze lub urbanistyce może być uznane za iluminację artystyczną.

Iluminacją artystyczną nazywamy bowiem twórczą interpretację, przeistoczenie i uczytelnienie form już istniejących utworów architektury i urbanistyki w porze dnia pozbawionej światła naturalnego, zrealizowane za pomocą sztucznych źródeł oświetlenia.

Charakter tworzonej iluminacji artystycznej, stosowane rozwiązania uzależnione są od usytuowania oświetlanego obiektu w przestrzeni; charakterystyki geometrycznej obiektu; stylu architektonicznego, w jakim obiekt został wzniesiony; możliwości zlokalizowania i umocowania naświetlaczy; lokalnego klimatu i warunków pogodowych dających się przewidzieć w różnych porach roku; kosztu przedsięwzięcia i eksploatacji.(...)

Projektant światła staje się w pewien sposób nowym, wtórnym twórcą przestrzeni krajobrazowych, zależności urbanistycznych i form obiektów architektonicznych.

Priorytetowym czynnikiem kształtowania iluminacji jest lokalizacja oświetlanego obiektu, jego przestrzenne relacje w urbanistyce miasta, a także zakres widoczności obiektu w krajobrazowym i architektonicznym otoczeniu [1, s.198–199].

Powyższe warunki tworzenia iluminacji mają gwarantować jej dobre powstanie. Z doświadczenia wiemy jednak, że samo przestrzeganie reguł nie może zapewnić powodzenia przedsięwzięcia. Jest to na pewno warunek niezbędny, aby rozpocząć jakiś pomysł, inicjować tworzenie, projektowanie. Jednak w dużej mierze, o czym wspomniałem wcześniej, dopiero uwarunkowania wewnętrzne twórcy umożliwiają sukces jego dzieła.

W przypadku iluminacji doskonały fakt jej powodzenia sprzyjać może szeregu korzystnym efektom:

- przybliży istotę dzieła architektonicznego (harmonię, rytm, styl, estetykę),
- zbliża do istoty tworzenia w ogóle,
- pozwala dojrzeć wcześniej niedostrzegalne,
- wzmacnia, uwypukla już istniejące pozytywne akcenty obiektu,
- wyolbrzymia akcenty negatywne (sprzyja poprawie istniejącego dzieła).

W świetle iluminacji doceniamy walory architektoniczne obiektu. Jest ona zatem drogą poznania w tworzeniu sztuki. W aspekcie ograniczoności percepcyjnej naszych zmysłów – tego, że widzimy ciągle niedoskonałe, w niepełnym wymiarze, to znaczy dziś dostrzegamy bardziej to, czego jutro dostrzegać nie będziemy, te nie inne szczegóły dzieła architektonicznego przykuwają naszą uwagę, iluminacja pozostaje narzędziem gry percepcyjnej twórcy i patrzącego – odbiorcy dzieła, ale także gry ze zmieniającymi się warunkami oglądu oświetlanego obiektu. W tym znaczeniu iluminacja jest pojęciem bardzo ubogającym warsztat architekta, pojęciem dynamicznym, które otwiera nowe drogi poznania i tworzenia architektury. Poznanie jest bowiem procesem wieloetapowym, a suma naszych powodzeń składa się z systematycznej i sukcesywnej strategii poznania. Iluminacja, jako źródło właściwych akcentów, jest na tej drodze szczęśliwym elementem.

Niezależnie od wytycznych i różnych spostrzeżeń przestrzeni projektowej iluminacji realizatorzy współczesnych festiwali światła, między innymi działań Street Art, podkreślają **ożywczą siłę światła i energii, która wyzwala. Światło sztuczne, jako akcent pobudzający i kreujący energię międzyludzką, staje się pośrednio stymulatorem społecznego solidaryzmu. Jednoczy wokół obiektów architektury.** Umiejętne gospodarowanie przestrzenią za pomocą aparatu iluminacji jest wyzwaniem dla aranżacji zarówno przestrzeni miejskiej, jak i sfer miejskiego odczuwania. Poznanie zasad planowania iluminacji staje się nośnikiem i skutkuje poznaniem potrzeb społecznych będących blisko idei piękna, solidarności i funkcjonalności. Blisko idei harmonijnej architektury (ryc. 5, ryc. 6)

BIBLIOGRAPHY

- [1] Bartnicka M., Ullman I., Ullman J.M., w: *Tendencje w kształtowaniu zabudowy mieszkaniowej współczesnych miast*, 30 lat Wydziału Architektury Białostockiej, Konferencje i Wystawy, Białystok, Politechnika Białostocka 2006, s. 198–199.
- [2] Basista A., *Kompozycja dzieła architektury*, praca naukowa finansowana ze środków Komitetu Badań Naukowych w latach 2003–2006 jako projekt badawczy, Kraków 2006, ISBN 83-242-0696-5.
- [3] Hajdamowicz R., Iluminacja wytwarzaniu miejskiej ikonosfery, w: *Tendencje w kształtowaniu zabudowy mieszkaniowej współczesnych miast*, Białystok, Politechnika Białostocka 2006, s. 191–199.
- [4] Szczecin www.szczecin.wyborcza.pl/szczecin/1,34939,7003182,Popatrzcie__jak_nam_strasznie_tynk_odpada, access 13.06.2016.
- [5] Szczecin most Długi https://pl.wikipedia.org/wiki/Iluminacja_%28o%C5%9Bwietlenie%29#/media/File:0912_Most_D%C5%82ugi_Iluminacja_SZN_1.jpg, access 18.05.2016.
- [6] Spichlerz https://pl.wikipedia.org/wiki/Iluminacja_%28o%C5%9Bwietlenie%29#/media/File:Bydgoszcz_s_pichlerz_Skrivanek_wiecz%C3%B3r.jpg, access 18.05.2016.
- [7] Światła festiwal <http://lightmovefestival.pl/wp-content/uploads/2016/01/Imf2016.jpg>, access 16.05.2016.
- [8] Sztuka światła <http://lightmovefestival.pl/15103/>, access 16.05.2016.
- [9] W Wilanowie <http://warszawa.naszemiasto.pl/artukul/zdjecia/ostatnie-chwile-na-zobaczenie-labiryntu-swiatla-w-wilanowie,2074865,artgal,13732970,t,id,tm,zid.html> access 18.05.2016.

O AUTORZE

Absolwent Wydziału Budownictwa i Architektury Politechniki Szczecińskiej. Adiunkt w Instytucie Architektury i Planowania Przestrzennego Zachodniopomorskiego Uniwersytetu Technologicznego w Szczecinie. Autor prac na temat teorii geometrii wykreślnej, perspektywy, wpływu światła na kształtowanie geometrycznych form w architekturze.

AUTHOR'S NOTE

Graduate of the Faculty of Building and Architecture Szczecin University of Technology. Faculty staff member of Institute of Architecture and Spatial Planning Westpomeranian University of Szczecin. Autor of papers focusing on the theory of descriptive geometry, perspective and influence of light on shaping geometrical architectural forms.

Kontakt | Contact: rhajdamowicz@zut.edu.pl.